

Företagsbot

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2005/06:59 Företagsbot. I propositionen lämnas förslag med syfte att effektivisera systemet med företagsbot och öka den praktiska användningen av sanktionen för brott i näringsverksamhet. Enligt regeringen bör incitamenten för en näringsidkare att organisera verksamheten på ett sätt som motverkar överträdelser öka, vilket förutses få betydelse också i konkurrenshänseende.

Lagändringarna föreslås träda kraft den 1 juli 2006.

Det har inte väckts några motioner med anledning av propositionen, och utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag.

Till betänkandet är fogat ett särskilt yttrande (mp).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	4
Utskottets överväganden	6
Företagsbot	6
Särskilt yttrande	8
Företagsbot (mp)	8
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	9
Propositionen	9
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	10

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Företagsbot

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2005/06:59.

Stockholm den 21 februari 2006

På justitieutskottets vägnar

Johan Pehrson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Johan Pehrson (fp), Britta Lejon (s), Rolf Olsson (v), Margareta Persson (s), Beatrice Ask (m), Lennart Nilsson (s), Peter Althin (kd), Göran Norlander (s), Johan Linander (c), Joe Frans (s), Cecilia Magnusson (m), Kerstin Andersson (s), Leif Björnlod (mp), Christer Erlandsson (s), Hillevi Engström (m), Karin Granbom (fp) och Ameer Sachet (s).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Företagsbotsutredningen (dir. 1995:95) överlämnade i oktober 1997 betänkandet Straffansvar för juridiska personer (SOU 1997:127). Därefter utarbetades inom Justitiedepartementet som ett led i en fortsatt beredning av frågan om en reform av företagsbotsinstitutet en promemoria med förslag till effektivisering av regelsystemet inom ramen för det befintliga systemet med företagsbot, Företagsbot (Ds 2001:69).

Under våren 2005 utarbetades inom Näringsdepartementet en promemoria om Sveriges antagande av rådets rambeslut om förstärkning av det straffrättsliga regelverket för bestraffning av föroreningar orsakade av fartyg. På grundval av promemorian utarbetade regeringen proposition 2004/05:157 Antagande av rambeslut om straffrättsliga regler vid föroreningar från fartyg. I propositionen föreslog regeringen att riksdagen skulle godkänna rambeslutet. Regeringen redovisade också huvuddragen kring de lagändringar som rambeslutet kräver. Några konkreta lagförslag lades inte fram i propositionen, utan det angavs att de redovisade lagstiftningsbehoven skulle komma att beredas vidare och behandlas i ett senare sammanhang. Riksdagen godkände rambeslutet den 15 juni 2005 (prop. 2004/05:157, bet. TU13, rskr. 292).

I detta lagstiftningsärende behandlas främst de förslag som lagts fram i departementspromemorian. Vidare lämnas förslag till de lagändringar som bör vidtas för att Sverige fullt ut skall uppfylla rambeslutets åtaganden om ansvar och påföljder för juridiska personer.

Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran. I förhållande till de remitterade förslagen har det gjorts vissa ändringar av redaktionell karaktär.

Regeringens lagförslag återfinns i *bilaga 2*.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag som syftar till att effektivisera systemet med företagsbot och öka den praktiska användningen av sanktionen för brott i näringsverksamhet. Härigenom bör incitamenten för en näringsidkare att organisera verksamheten på ett sätt som motverkar överträdelse öka, vilket också torde få betydelse i konkurrenshänseende. Vid viss mindre allvarlig brottslighet i näringsverksamhet görs näringsidkarens ansvar primärt i förhållande till det individuella ansvaret. Det motiveras bl.a. av rättviseskäl. Det bidrar också till att göra företagsbotsinstitutet till en mer central del av det straffrättsliga systemet.

Möjligheten att ålägga företagsbot utvidgas. Kravet på att brottsligheten skall ha inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars vara av allvarligt slag slopas. Företagsbot skall dock inte åläggas för brott för vilka endast penningböter är föreskrivet. Vidare kompletteras kravet på att näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten med en bestämmelse av innebörd att företagsbot härutöver kan åläggas när brottet har begåtts av en person i ledande ställning eller en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten. Beloppsgränserna för företagsbot justeras. Företagsbot skall fastställas till lägst 5 000 kr och högst 10 miljoner kronor. Vidare förtydligas principerna för bestämmande av företagsbot liksom bestämmelsen om jämkning och eftergift. Grunderna för jämkning och eftergift ändras också i vissa hänseenden.

Näringsidkarens ansvar görs i viss utsträckning primärt i förhållande till det individuella ansvaret när det gäller oaktsamma brott i näringsverksamhet som straffvärdemässigt ligger på bötesnivå. En åtalsprövningsregel införs som innebär att ett brott som kan föranleda talan om företagsbot och som har begåtts av oaktsamhet och inte kan antas föranleda annan påföljd än böter får åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

En möjlighet att ålägga företagsbot genom straffföreläggande införs. Företagsbot skall kunna åläggas genom straffföreläggande om boten avser ett belopp som inte överstiger 500 000 kr.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2006.

Utskottets överväganden

Företagsbot

Utskottets förslag i korthet

I avsnittet behandlar utskottet regeringens förslag med syfte att effektivisera systemet med företagsbot och öka den praktiska användningen av sanktionen för brott i näringsverksamhet. Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag. Jämför särskilt yttrande (mp).

Bestämmelserna om företagsbot infördes år 1986 (prop. 1985/86:23, bet. JuU13, rskr. 110). Företagsbot skall åläggas näringsidkare under vissa förutsättningar vid brott som har begåtts i näringsverksamhet. Tillkomsten av systemet med företagsbot motiverades med att det då gällande sanktionssystemet var otillräckligt när det gällde att komma till rätta med brott i näringsverksamhet. Företagsboten konstruerades inte som en brottspåföljd utan som en särskild rättsverkan av brott och skulle utgöra ett komplement till det individuella straffansvaret.

I propositionen gör regeringen bedömningen att systemet behöver effektiviseras. Reglerna om företagsbot bör vara tydliga och enkla att tillämpa och utformas så att sanktionen utgör ett praktiskt användbart instrument för att komma till rätta med brott förövade i näringsverksamhet.

Utskottet instämmer i bedömningen att tillämpningsområdet för systemet med företagsbot bör utvidgas, så att sanktionen även omfattar mindre allvarlig brottslighet som sker i näringsverksamhet. Om näringsidkaren får bära de straffrättsliga konsekvenserna då brottsligheten är att hänföra till dennes verksamhet ökar incitamenten att organisera verksamheten på ett sätt som motverkar eller förhindrar att överträdelser sker. Att åtgärder mot brott i näringsverksamhet förstärks har också betydelse från bl.a. konkurrenssynpunkt. Genom att sanktioner riktas mot näringsidkare för sådana brott förbättras förutsättningarna för en sund konkurrens på lika villkor.

Mot denna bakgrund välkomnar utskottet regeringens förslag om att slopa kravet på att brottsligheten i näringsverksamheten skall ha inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars vara av allvarligt slag. Kompletteringen som innebär att företagsbot skall kunna åläggas när brottet har begåtts av en person i ledande ställning eller av en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten, utgör också ett viktigt led i denna effektivisering. Utskottet noterar att beloppsgränserna för företagsbot vidgas betydligt, detta även som en följd av Sveriges åtaganden inom EU. Utskottet ansluter sig också till vad regeringen i övrigt anför i propo-

sitionen om införande av en åtalsprövningsregel vid oaktsamhetsbrott, en bestämmelse om jämkning och eftergift samt en möjlighet att i vissa fall ålägga företagsbot genom strafföreläggande och finner de föreslagna reglerna lämpligt utformade. Sammanfattningsvis tillstyrker utskottet regeringens förslag.

Särskilt yttrande

Företagsbot (mp)

Leif Björnlod (mp) anför:

I likhet med utskottet tillstyrker jag förslagen i propositionen och anser att dessa kommer att effektivisera systemet med företagsbot och öka den praktiska användningen av sanktionen för brott i näringsverksamhet.

Vid viss typ av miljöbrottslighet, såsom föroreningar från fartyg, kan emellertid miljökonsekvenserna bli så omfattande att den föreslagna övre beloppsgränsen inte kommer att vara tillräckligt betydande för att utgöra en reell sanktion. Jag anser därför att det inte borde anges någon övre gräns för beloppet för företagsbot. Jag vill dessutom framhålla att några remissinstanser, däribland Hovrätten över Skåne och Blekinge, Överåklagaren i Umeå, Ekobrottsmyndigheten, Konkurrensverket och LO, också har satt i fråga om inte maximibeloppet bör sättas högre, eftersom sanktionshotet med den föreslagna övre gränsen skulle framstå som försumbart i vissa fall.

Jag förutsätter att regeringen noga kommer att följa den här frågan och återkomma till riksdagen med ett förslag i enlighet med vad jag anför om det skulle visa sig nödvändigt.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2005/06:59 Företagsbot:

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 36 kap. 7–10 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 36 kap. 10 a §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***36 kap.**7 §¹

För brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet skall, på yrkande av allmän åklagare, näringsidkaren åläggas företagsbot, om

1. brottsligheten har inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars är av allvarligt slag och

2. näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten.

Första stycket gäller inte, om brottsligheten varit riktad mot näringsidkaren *eller* om det annars skulle vara uppenbart oskäligt att ålägga företagsbot.

Företagsbot skall fastställas till lägst *tio* tusen kronor och högst *tre* miljoner kronor.

För brott som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet skall, på yrkande av allmän åklagare, näringsidkaren åläggas företagsbot, om *det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter och*

1. näringsidkaren inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten, *eller*

2. brottet har begåtts av
 a) en person i ledande ställning grundad på befogenhet att företräda näringsidkaren *eller* att fatta beslut på näringsidkarens vägnar, *eller*

b) en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn *eller* kontroll i verksamheten.

Första stycket gäller inte, om brottsligheten varit riktad mot näringsidkaren.

8 §²

Företagsbot skall fastställas till lägst *fem* tusen kronor och högst *tio* miljoner kronor.

¹ Senaste lydelse 1986:1007.

² Senaste lydelse 1986:118.

9 §³

När storleken av företagsbot bestäms, skall särskild hänsyn tas till *brottslighetens art*, omfattning och förhållande till näringsverksamheten.

När storleken av företagsbot bestäms, skall, *med beaktande av straffskalan för brottet*, särskild hänsyn tas till *den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens omfattning* och förhållande till näringsverksamheten.

Skälig hänsyn skall också tas till om näringsidkaren tidigare ålagts att betala företagsbot.

10 §⁴

Företagsbot får *efterges eller* sättas lägre än vad som *bort ske* med tillämpning av 9 §,

1. om *påföljd för brottet ådöms näringsidkaren eller företrädare för denne*,

2. om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren *eller*

3. om *det annars är påkallat av särskilda skäl*.

Företagsbot får sättas lägre än vad som *borde ha skett* med tillämpning av 9 §,

1. om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren *och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng*,

2. om näringsidkaren *efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet*,

3. om näringsidkaren *frivilligt angett brottet, eller*

4. om *det annars finns särskilda skäl för jämkning*.

Om det är särskilt påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket får företagsbot efterges.

10 a §

Om ett brott som kan föranleda talan om företagsbot

1. *har begåtts av oaktsamhet, och*

2. *inte kan antas föranleda annan påföljd än böter*

får brottet åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

³ Senaste lydelse 1986:118.

⁴ Senaste lydelse 1986:118.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 48 kap. 2, 4 och 5 §§ rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

48 kap.

2 §¹

Straffföreläggande enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda. Under förutsättningar som anges i 4 § andra stycket får straffföreläggande avse villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter. Av 5 a § framgår att ett straffföreläggande också får omfatta ett enskilt anspråk som avser betalningsskyldighet.

Föreläggande av ordningsbot enligt detta kapitel innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff efter vad som bestämts enligt 14 §.

Är brott förenat med egendoms förverkande, annan sådan särskild rättsverkan eller särskild rättsverkan i form av avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond, skall också denna föreläggas den misstänkte till godkännande. Detsamma gäller kostnad för blodprovstagnning och blodundersökning som avser den misstänkte och som har gjorts för utredning om brottet. I fråga om sådan kostnad tillämpas bestämmelserna om särskild rättsverkan.

Är brott förenat med företagsbot skall också denna genom straffföreläggande föreläggas den misstänkte till godkännande.

4 §²

Bötesstraff får föreläggas genom straffföreläggande beträffande brott, för vilket böter ingår i straffskalan, dock inte normerade böter. Det finns särskilda bestämmelser om föreläggande av bötesstraff för brott som har begåtts av någon som är under arton år. Bestämmelsen i 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken är tillämplig vid föreläggande av bötesstraff.

Villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter får föreläggas genom straffföreläggande i fall då det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. Detta gäller dock inte för brott som har begåtts av någon som inte har fyllt 18 år eller om det finns anledning att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst.

Företagsbot får föreläggas genom straffföreläggande i fall då boten inte överstiger 500 000 kr.

¹ Senaste lydelse 1996:1624.

² Senaste lydelse 1998:605.

5 §³

Straffföreläggande får inte utfärdas,

om förutsättningar för allmänt åtal inte föreligger,

om i föreläggandet inte tas upp
alla brott av den misstänkte, vilka
enligt åklagarens vetskap förelig-
ger till bedömning,

om målsäganden förklarat, att
han avser att föra talan om enskilt
anspråk i anledning av brottet som
avser annat än betalningsskyldig-
het *eller*

*om talan om företagsbot skall
föras i anledning av brottet.*

om i föreläggandet inte tas upp
alla brott av den misstänkte, vilka
enligt åklagarens vetskap förelig-
ger till bedömning, *eller*

om målsäganden förklarat att
han *eller hon* avser att föra talan
om enskilt anspråk i anledning av
brottet som avser annat än betal-
ningsskyldighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.

³ Senaste lydelse 1994:1412.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

dels att 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 5 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

En fråga som avses i 1 § prövas, om inte annat följer av 3 §, av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. Målet får dock avgöras utan huvudförhandling, om en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

En fråga som avses i 1 § prövas, om inte annat följer av 3 *eller* 5 §, av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. Målet får dock avgöras utan huvudförhandling, om en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

Utfärdas stämning, skall den mot vilken talan riktas föreläggas att inställa sig till huvudförhandling eller yttra sig skriftligen vid påföljd att egendomen annars kan förklaras förverkad. Uteblir han från förhandlingen eller yttrar han sig inte, skall egendomen förklaras förverkad, om det inte framgår att talan är ogrundad.

Innan ett mål avgörs utan huvudförhandling, skall parterna ges tillfälle att slutföra sin talan, om det inte är uppenbart obehövligt.

5 §

Företagsbot får föreläggas näringsidkare genom straffföreläggande. I sådana fall gäller 48 kap. 2–5, 6–8, 10 och 12 a §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar och det som sägs där om den miss-tänkte gäller i stället den som föreläggs företagsbot.

Ett straffföreläggande om företagsbot godkänns genom att näringsidkaren

1. undertecknar en förklaring om att denne erkänner de omständigheter som ligger till grund för föreläggandet och godtar den fö-

¹ Senaste lydelse 2000:178.

retagsbot som tagits upp i föreläggandet, och

2. lämnar förklaringen till den mottagare som är behörig att ta emot förklaringen enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Föreläggandet kan också godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen föreskriver. En sådan betalning skall inte anses som ett godkännande, om det framgår att näringsidkaren inte har avsett att godkänna föreläggandet.

Ett godkännande är utan verkan om det sker sedan åklagaren har väckt talan om företagsbot.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2006.